

Stručni članak UDK 347.439

Posebni zastarni rokovi za naknadu štete po Zakonu o obveznim odnosima

Damir Jelusić, dipl. iur.*

U predmetnom ćemo stručnom radu, koristeći se u pravnoj argumentaciji i prezentaciji primjerima iz relevantne vrhovnosudske judikature, prikazati obveznopравни institut zastare potraživanja kroz prizmu posebnih zakonskih zastarnih rokova za naknadu štete nalazećih u Zakonu o obveznim odnosima. Posrijedi su tri posebna zastarna materijalna roka, trogodišnji subjektivni, petogodišnji objektivni i privilegirani zastarni rok za naknadu štete koji se primjenjuje u slučajevima kada je šteta oštećeniku pričinjena učinom kaznenog djela. Dakle, u ovom se radu, radi prostorne limitiranosti, nećemo baviti inim zastarnim institutima poput, primjerice, prekida i zastoja zastarijevanja, kao ni posebnim rokovima za naknadu štete reguliranim posebnim odnosno specijalnim propisima.

Ključne riječi: naknada štete, zastarni rokovi, subjektivni rok, objektivni rok, privilegirani rok, sudska praksa.

1. UVOD

U predmetnom ćemo stručnom radu, koristeći se u pravnoj argumentaciji i prezentaciji primjerima iz relevantne vrhovnosudske judikature, prikazati obveznopравни institut zastare potraživanja kroz prizmu posebnih zakonskih zastarnih rokova za naknadu štete nalazećih u Zakonu o obveznim odnosima¹. Posrijedi su tri posebna zastarna materijalna roka, trogodišnji subjektivni, petogodišnji objektivni i privilegirani zastarni rok za naknadu štete koji se primjenjuje u slučajevima kada je šteta oštećeniku pričinjena učinom kaznenog djela. Dakle, u ovom se radu, radi prostorne

limitiranosti, nećemo baviti inim zastarnim institutima poput, primjerice, prekida i zastoja zastarijevanja, kao ni posebnim rokovima za naknadu štete reguliranim posebnim odnosno specijalnim propisima.

2. TROGODIŠNJI SUBJEKTIVNI ZAKONSKI ZASTARNI ROK

ZOO propisuje da tražbina naknade štete zastarijeva za tri godine otkad je oštećenik doznao za štetu i za osobu koja je štetu učinila². Dakle, prvo, posrijedi je subjektivni rok jer je početak njegova tijeka vezan za trenutak oštećenikova subjektivnog saznanja za činjenice odlučne za početak tijeka roka, a to su činjenica saznanja za štetu i činjenica saznanja za osobu koja ju je pri-

* Damir Jelusić, Odvjetničko društvo Vukić, Jelusić, Šulina, Stanković, Jurcan & Jabuka d.o.o., Rijeka.

¹ Zakon o obveznim odnosima (Narodne novine, br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15 i 29/18; dalje: ZOO).

² ZOO, čl. 230/1.

činila. Drugo, tek uzgredno, *de lege ferenda* bi sintagmu ... "osobu koja je štetu učinila" ... trebalo supstituirati odnosno zamijeniti lijepom hrvatskom rječju štetnik. Treće, važno je apostrofirati da rok počinje teći tek kad oštećenik *in cumulo* sazna za obje navedene relevantne činjenice. Odnosno, drugim riječima kazano, rok ne počinje teći ako je saznao samo za nastanak štete ili samo za štetnika. Primjerice - 1. *Prema citiranoj odredbi tražbina naknade štete zastarijeva za tri godine otkad je oštećenik doznao za štetu i za osobu koja je štetu učinila. Dakle, u smislu ove odredbe, početak subjektivnog roka za tražbinu po osnovu naknade prouzročene štete ovisi istodobno o dvije činjenice: 1. oštećenikovu saznanju za štetu i 2. o oštećenikovu saznanju za osobu koja je štetu počinila*³. 2. *Saznanje za štetu uključuje u sebi saznanje za počinioca i opseg štete. Saznanje za počinioca štete i opseg štete se ne moraju nužno poklapati s danom kada se desio štetni događaj*⁴. Četvrto, relevantan je trenutak saznanja za štetnika, a ne odgovornu osobu. Jer, iako se u navedenim obveznopравnim svojstvima u pravilu nalazi ista osoba, to ne mora biti i nije slučaj uvijek. Peto, iako to ZOO-om nije propisano, u relevantnoj je judikaturi zauzeto i općeprihvaćeno materijalnopravno shvaćanje po kojem se kod činjenice saznanja za štetu misli na činjenicu saznanja za opseg odnosno obim pretrpljene štete što je poglavito važno kod trpljenja neimovinske štete. Ergo, drugim riječima kazano, subjektivni zastarni rok ne počinje teći do definitivnog i konačnog utvrđenja štetnog obima. Primjerice - 1. *Prema odredbi čl. 376. st. 1. i 2. Zakona o obveznim odnosima (Narodne novine, br. 53/91, 73/91, 3/94 i 7/96 - dalje: ZOO) potraživanje naknade uzrokovane štete zastarijeva za tri godine od kad je oštećenik doznao za štetu i za osobu koja je štetu učinila (...)* Prema usvojenoj sudskoj praksi smatra se da je oštećenik saznao za štetu zbog pretrpljenih fizičkih bolova u trenutku kada su bolovi prestali, a najkasnije danom završetka liječenja pri čemu povremeni bolovi koji traju ulaze u smanjenje životne aktivnosti. Smatra se da je oštećenik saznao za štetu zbog umanjenja životne aktivnosti u trenutku kada se liječenje dovrši te oštećenikovo zdravstveno stanje stabilizira, a kod naruženosti kada je postalo izvjesno da se naruženost ne da više otkloniti niti bitno smanjiti. Kako je kod tužitelja došlo do stabilizacije njegovog zdravstvenog stanja dana 10. listopada 1989. godine upravo tog dana je tužitelj doznao za štetu,

Valja akcentirati i judikaturno pravno shvaćanje po kojem se dan nastanka štetnog događaja i nastanak štete ne moraju podudarati.

pa kako je tužbu radi naknade štete u ovom predmetu podnio 28. prosinca 1994. godine to je protekao rok od tri godine od kada je oštećenik doznao za nematerijalnu štetu pa su nižestupanjski sudovi pravilno primijenili materijalno pravo odbijajući tužbeni zahtjev jer je u ovom predmetu nastupila zastara potraživanja naknade štete⁵. 2. Saznanje za štetu uključuje u sebi saznanje za počinioca i opseg štete. Saznanje za počinioca štete i opseg štete se ne moraju nužno poklapati s danom kada se desio štetni događaj. Da bi se izveo pravilan zaključak da li je nastupila zastara nematerijalne štete valja utvrditi momenat oštećenikovog tužiteljevog saznanja za opseg štete i to za svaki pojedini vid iste. Zbog pogrešnog pravnog stava da potraživanje tužitelja s osnova psihičkih bolova, pretrpljenog straha i smanjenja životne aktivnosti, nisu zastarjela jer da se radi o šteti koju tužitelj i danas trpi, a čiji obim se u cijelosti sa sigurnošću i vještačenjem tijekom postupka nije mogao utvrditi, sudovi su propustili utvrditi odlučnu činjenicu, tj. momenat tužiteljevog saznanja za opseg štete, jer od tada počinje teći tijekom zastare. Prema ustaljenoj sudskoj praksi smatra se da zastara počima teći: - kod pojačanih napora (čl. 200. st. 1. ZOO-a), za duševne bolove zbog smanjenja životne aktivnosti, kad se završi liječenje i stabilizira oštećenikovo zdravstveno stanje, odnosno od kada je oštećenik saznao za trajnu posljedicu zadobivenih ozljeda (smanjenje radne sposobnosti i potrebu ulaganja pojačanih napora) i postao svjestan toga da daljnje liječenje ne doprinosi smanjenju trajnih štetnih posljedica, tj. da se stabiliziralo oštećenikovo - tužiteljevo zdravstveno stanje narušeno štetnim događajem; - kod fizičkih bolova kad se zdravstveno stanje tužitelja stabiliziralo i postalo izvjesno da bolovi ne mogu biti manji, odnosno kad je postalo izvjesno njihovo trajnije postojanje; - kod pretrpljenog straha kad se zdravstveno stanje tužitelja stabiliziralo i postalo izvjesno njegovo trajnije postojanje⁶. Šesto, valja akcentirati i judikaturno pravno shvaćanje po kojem se dan nastanka štetnog događaja i nastanak štete ne moraju podudarati. Primjerice - *Nastanak štete, a od kada teče objektivni zastarni rok ne mora se nužno*

³ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev Rev 198/2011-2.

⁴ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 941/2002-2.

⁵ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 2614/2000-2.

⁶ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 941/2002-2.

no poklapati s trenutkom nastanka štetnog događaja. To je slučaj onda kada posljedica štetnog događaja nastupa naknadno. U takvom slučaju u trenutku nastanka štetnog događaja šteta još nije nastala, a tek njenim nastankom počinje teći i zastarni rok⁷.

3. PETOGODIŠNJI OBJEKTIVNI ZAKONSKI ZASTARNI ROK

U kontekstu petogodišnjeg objektivnog zastarnog roka, ZOO normira da tražbina osnovom naknade štete u svakom slučaju zastarijeva za pet godina od nastanka štete⁸. Prvo, i kod ovog roka, vezano uz početak njegova tijeka, vrijedi pravilo da se dan nastanka štetnog događaja i nastanka štete ne moraju podudarati. Drugo, objektivni se zastarni rok aplicira samo u situacijama u kojima subjektivni rok istječe nakon proteka objektivnog roka ili situacijama u kojima subjektivni rok iz nekog razloga još nije ni počeo teći. Primjerice - 1. U st. 1. čl. 376. Zakona o obveznim odnosima (Narodne novine, br. 53/91, 73/91, 3/94, 7/96 i 112/99) je propisano da potraživanje naknade uzrokovane štete zastarijeva za tri godine od dana kad je oštećenik doznao za štetu i za osobu koja je štetu učinila, a st. 2. je propisano da u svakom slučaju ovo potraživanje zastarijeva za pet godina od kada je šteta nastala. Navedeno znači da objektivni rok zastare potraživanja naknade štete od pet godina, računajući od dana nastanka štete se primjenjuje kad subjektivni rok od tri godine nakon saznanja za štetu i počinitelja istječe izvan petogodišnjeg roka. Objektivni rok zastare potraživanja naknade štete počinje teći od nastanka štete. To se vrijeme ne mora podudarati s vremenom učinjene štetne radnje odnosno štetnog događaja. Objektivni rok zastare zahtjeva za naknadu štete počinje teći od trenutka kad su nastale štetne posljedice, a ne od štetnog događaja, kako to smatraju nižestupanjski sudovi. Drugo, objektivni se zastarni rok primjenjuje u materijalnopravnoj situaciji u kojoj subjektivni rok ističe nakon proteka objektivnog, te situaciji u kojoj subjektivni rok do proteka objektivnog još nije ni počeo teći⁹. 2. Prema odredbi čl. 376. st. 1. ZOO-a potraživanje naknade uzrokovane štete zastarijeva za tri godine od kad je oštećenik doznao za štetu i za osobu koja je štetu učinila, a prema odredbi st. 2. istog članka u svakom slučaju ovo potraživanje zastarijeva za pet godina

od kada je šteta nastala. Početak računanja subjektivnog roka zavisi od oštećenikovog saznanja za štetu i počinitelja štete, koje činjenicu su relevantne za stjecanje mogućnosti oštećenika zahtijevati naknadu štete. Taj rok je kombiniran s objektivnim rokom nakon čijeg isteka oštećenik ne može zahtijevati ispunjenje te obveze iako subjektivni rok još nije protekao ili nije još ni počeo teći¹⁰. 3. Odredbom čl. 376. st. 1. i 2. ZOO-a propisano je da potraživanje naknade uzrokovane štete zastarijeva za tri godine od kada je oštećenik doznao za štetu i za osobu koja je štetu učinila. U svakom slučaju ovo potraživanje zastarijeva za pet godina od kada je šteta nastala. Objektivni rok zastare tražbine naknade štete od pet godina kada je šteta nastala primjenjuje se kada subjektivni rok od tri godine od kada se doznalo za štetu i počinitelja istječe izvan toga roka. Taj rok se primjenjuje i u slučaju kada je oštećenik doznao za štetu no ne i za osobu koja je štetu učinila, jer u tom slučaju subjektivni zastarni rok uopće ne počinje teći, tako da tražbina naknade štete zastaruje samo zbog proteka objektivnog zastarnog roka¹¹. 4. Pravilno je pravno stajalište sudova da je utuženo potraživanje zastarjelo. Ovo, međutim, ne iz razloga što je protekao subjektivni zastarni rok od tri godine iz odredbe st. čl. 376. ZOO-a, već zbog proteka objektivnog zastarnog roka iz odredbe st. 2. čl. 376. ZOO-a. Odredbom st. 2. čl. 376. ZOO-a, propisano je da potraživanje naknade uzrokovane štete u svakom slučaju zastarijeva za pet godina od kada je šteta nastala. Sporna šteta nastala je do rujna 1992. godine, a tužba radi naknade iste, podnesena je 29. prosinca 1999. godine, dakle, nakon isteka objektivnog zastarnog roka od pet godina¹².

4. PRIVILEGIRANI ZASTARNI ROK KOD NAKNADE ŠTETE PRIČINJENE KAZNENIM DJELOM

Kad je šteta prouzročena kaznenim djelom, propisano je, a za kazneni progon je predviđen dulji rok zastare, da zahtjev za naknadu štete prema odgovornoj osobi zastarijeva kad istekne vrijeme određeno za zastaru kaznenog progona¹³. Dakle, prvo u kontekstu ovog zastarnog roka, on u primjenu dolazi ako su *in concreto*, i to kumulativno, ispunjene dvije zakonske

⁷ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 1156/00-2.

⁸ ZOO, čl. 230/2.

⁹ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 812/01-1.

¹⁰ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 84/2007-2.

¹¹ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 921/2007-2.

¹² Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 370/2005-2.

¹³ ZOO, čl. 231.

U kontekstu ovog posebnog roka, prekid i zastoj zastare kaznenog progona rezultiraju prekidom i zastojem zastarijevanja zahtjeva za naknadu štete.

pretpostavke, prva, da je šteta pričinjena učinom kaznenog djela, i druga, da je za kazneni progon normiran dulji zastarni rok. Dakle, ovaj se rok primjenjuje ako je *in favorem* oštećenika. Primjerice - 1. *Kada je šteta učinjena kaznenim djelom, tada valja za svaku vrstu štete - ako se postavi pitanje zastare - utvrditi je li nastala prema odredbi čl. 376. ili 377. ZOO-a, te primijeniti onaj propis po kojem zastara nije nastala. Pritom se u primjeni čl. 377. ZOO-a pri utvrđivanju duljine roka zastare kaznenog gonjenja uzimaju i eventualni prekid i zastoj zastarijevanja kaznenog gonjenja*¹⁴. 2. *Prema odredbi čl. 377/1. ZOO-a kad je šteta uzrokovana kaznenim djelom, a za kazneno gonjenje je predviđen dulji rok zastare, zahtjev za naknadu štete prema odgovornoj osobi zastarijeva kad istekne vrijeme određeno za zastaru kaznenog gonjenja. Prema 377/2. ZOO-a prekid zastarijevanja kaznenog gonjenja povlači za sobom i prekid zastarijevanja za naknadu štete. U konkretnom slučaju šteta je uzrokovana kaznenim djelom za koje je počinitelj vozač automobila u vlasništvu II-tuženika pravomoćno osuđen presudom Općinskog suda u Zagrebu od 4. lipnja 1990. godine broj Ks-923/89 za kazneno djelo iz čl. 168/4. KZSRH koja je presuda postala pravomoćna dana 8. studenog 1990. godine. Prema tome, a pozivom na čl. 377/2. ZOO-a zastara zahtjeva za naknadu štete bila je prekinuta kaznenim gonjenjem počinitelja i zastara zahtjeva za naknadu štete ponovno je počela teći nakon pravomoćnosti presude u kaznenom postupku od dana 9. studenog 1990. godine*¹⁵. 3. *Prema odredbi čl. 377. st. 1. ZOO-a kad je šteta prouzročena krivičnim djelom, a za krivično gonjenje je predviđen dulji rok zastare, zahtjev za naknadu štete zastarijeva kad istekne vrijeme određeno za zastaru krivičnog gonjenja, a prema st. 2. istog članka prekid zastarijevanja krivičnog gonjenja povlači za sobom i prekid zastarijevanja zahtjeva za naknadu štete. U konkretnom slučaju pokretanje i vođenje kaznenog postupka protiv osiguranika tuženice prekida i zastarijevanje kaznenog gonjenja, pa povlači za sobom i prekid zastarijevanja zahtjeva za naknadu štete. To zastarijevanje, koje je bilo prekinuto počinje ponovno*

*teći kad je presuda kojom je osiguranik tuženice oglašen krivim postala pravomoćna*¹⁶. Treće, važno je apostrofirati da krivnja počinitelja kaznenog djela odnosno štetnika mora biti dokazana i utvrđena pravomoćnom kaznenom presudom uz iznimku slučajeva u kojima se kazneni postupak nije mogao provesti zbog procesnih smetnji. Primjerice - 1. *Zastara potraživanja naknade štete uzrokovane krivičnim djelom prosuđuje se prema odredbi čl. 377. ZOO-a samo kad je pravomoćnom osuđujućom presudom krivičnog suda utvrđeno postojanje krivičnog djela i odgovornosti počinitelja (štetnika). To u slučaju da krivični postupak nije proveden ili je proveden, ali nije završio osuđujućom presudom. Samo iznimno, u slučaju da su postojale procesne smetnje zbog kojih ne bi bilo moguće protiv počinitelja provesti krivični postupak (npr. smrt štetnika ili neka slična procesna zapreka za provođenje postupka) parnični sud bi bio ovlašten - radi ocjene da li je nastupila zastara zahtjeva za potraživanje naknade štete uzrokovane krivičnim djelom - sam ispitati je li šteta učinjena radnjama koje sadrže biće krivičnog djela*¹⁷. 2. *Nisu u pravu I. do III. tužitelji kada smatraju da je u konkretnom slučaju valjalo u pogledu zastare predmetnog potraživanja primijeniti odredbu čl. 387. st. 1. ZOO-a. Prema navedenoj zakonskoj odredbi kada je šteta uzrokovana krivičnim djelom, a za krivično gonjenje je predviđen dulji rok zastare, zahtjev za naknadu štete prema odgovornoj osobi zastarijeva kad istekne vrijeme određeno za zastaru krivičnog gonjenja. Prema navedenoj zakonskoj odredbi riječ je dakle, o dodatnoj zaštiti oštećenika, jer predviđa da kada je šteta uzrokovana kaznenim djelom, a za kazneno gonjenje je predviđen dulji rok zastare, zahtjev za naknadu štete prema odgovornoj osobi zastarijeva kada istekne vrijeme određeno za zastaru kaznenog gonjenja. No, taj dulji zastarni rok smije se primijeniti samo onda kad je kaznenom presudom utvrđeno da šteta potječe od kaznenog djela. Stoga ovu iznimku predstavlja pravo parničnog suda utvrditi je li šteta uzrokovana kaznenim djelom samo kad su postojale procesne smetnje zbog koje se protiv odgovorne osobe nije mogao provesti kazneni postupak*¹⁸. Četvrto, pridjev privilegirani koji se vezuje uz ovaj zakonski rok je kolokvijalan, ali i uvriježen u judikaturi. Primjerice - *Kako u ovom slučaju kazneni postupak nije vođen ne može se niti primijeniti privilegirani zastarni rok iz odredbe čl. 377. ZOO-a (tako i ovaj sud u Rev-1914/89 od 27. prosinca*

¹⁴ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 404/2006-2.

¹⁵ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 3023/2000-2.

¹⁶ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 33/2003-2.

¹⁷ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 2379/1999-2.

¹⁸ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 2465/2012-2.

1989.)¹⁹. Peto i zaključno u kontekstu ovog posebnog roka, prekid i zastoj zastare kaznenog progona rezultiraju prekidom i zastojem zastarijevanja zahtjeva za naknadu štete²⁰. Primjerice – 1. U smislu čl. 377. st. 2. ZOO-a prekid zastarijevanja kaznenog gonjenja povlači za sobom i prekid zastarijevanja zahtjeva za naknadu štete samo u situaciji kad je kazneni postupak završen osuđujućom presudom, što konkretno nije slučaj²¹. 2. Kada je šteta učinjena kaznenim djelom, tada valja za svaku vrstu štete – ako se postavi pitanje zastare – utvrditi je li nastala prema odredbi čl. 376. ili 377. ZOO-a, te primijeniti onaj propis po kojem zastara nije nastala. Pri tom se u primjeni čl. 377. ZOO-a pri utvrđivanju duljine roka zastare kaznenog gonjenja uzimaju i eventualni prekid i zastoj zastarijevanja kaznenog gonjenja. Kako je predmetni štetni događaj skrivio II-tuženik za koji je u kaznenom postupku proglašen krivim, u konkretnom slučaju se treba ocijeniti koji zastarni rok je za tužitelja povoljniji. Istina je da je zastarni rok u smislu čl. 376. ZOO-a duži od zastarnog roka za krivično gonjenje prema austrijskom kaznenom pravu, no valja imati u vidu da prema odredbi čl. 377. st. 2. ZOO-a prekid zastarijevanja krivičnog gonjenja povlači za sobom i prekid zastarijevanja zahtjeva za naknadu štete. To znači da presuda kaznenog suda

dovodi do prekida zastarijevanja koje ponovno počinje teći od pravomoćnosti presude kaznenog suda²².

5. ZAKLJUČAK

Uz opći i čitav niz posebnih zastarnih rokova ZOO-om su normirani i posebni zastarni rokovi primjenjivi kod potraživanja na temelju naknade štete. Posrijedi su tri posebna zastarna materijalna roka, trogodišnji subjektivni, petogodišnji objektivni i privilegirani zastarni rok za naknadu štete koji se primjenjuje u slučajevima kada je šteta oštećeniku pričinjena učinom kaznenog djela. Trogodišnji subjektivni zastarni rok počinje teći od trenutka oštećenikova kumulativnog saznanja za štetnika i opseg štete, a objektivni petogodišnji od trenutka nastanka štete kao objektivne činjenice, uz opasku da se objektivni zastarni rok aplicira samo u situacijama u kojima subjektivni rok istječe nakon proteka objektivnog roka ili situacijama u kojima subjektivni rok iz nekog razloga još nije ni počeo teći. Privilegirani, pak, zakonski zastarni rok za naknadu štete u primjenu dolazi ako su u konkretnom slučaju, i to kumulativno, ispunjene dvije zakonske pretpostavke, prva, da je šteta pričinjena učinom kaznenog djela, i druga, da je za kazneni progon normiran dulji zastarni rok.

¹⁹ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 1973/2010-2.

²⁰ ZOO, čl. 231/2. i 3.

²¹ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 481/09-2.

²² Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 404/06-2.

Summary

SPECIAL LIMITATION PERIODS FOR THE COMPENSATION OF DAMAGES PURSUANT TO THE CIVIL OBLIGATIONS ACT

By using legal argumentation and presenting examples from the relevant Supreme Court judicature, in this paper we shall portray the obligatory institute of statute of limitations on claims through a prism of special legal limitation periods for the compensation of damages that can be found in the Civil Obligations Act. These are three special material limitation periods, a three-year subjective one, a five-year objective one and a privileged limitation period for the compensation of damages that is applied in those cases in which the damage to the damaged party is the result of a criminal offence. Therefore, because of restrictions with regard to the length of the paper, we shall neither examine certain limitation institutes such as the interruption and suspension of limitation nor those with special periods for the compensation of damages which are regulated with special regulations.

Keywords: compensation of damages, limitation periods, subjective period, objective period, privileged period, case-law.